

Овдій Сергій Михайлович,

учитель географії Черкаської спеціалізованої школи I-III ступенів №33 ім. В. Симоненка
Черкаської міської ради Черкаської області

Модельна навчальна програма «Географія. 6-9 класи» для закладів загальної середньої освіти
(автори: Запотоцький С. П., Карпюк Г. І., Гладковський Р. В. та ін.) 2022 р. За Державним
стандартом базової середньої освіти, 2020 р.

8 клас

Географія

ПРИРОДНІ КОМПЛЕКСИ (ЛАНДШАФТИ)

ГР 1. Проводжу дослідження природи

Варіант 1

Початковий та середній рівні

Завдання з вибором ОДНІЄЇ правильної відповіді.

1. Ваш клас планує екскурсію до Шацького національного природного парку на Волинському Поліссі. Учителька попросила вас опрацювати довідкову інформацію про Шацький НПП і спрогнозувати, які компоненти природного комплексу зони мішаних лісів ви зможете досліджувати під час однієї екскурсії до парку.

Довідкова інформація: Шацький НПП розташований у зоні мішаних лісів (Полісся), де середня температура липня становить $+18^{\circ}\text{C}$, січня -5°C . Річна кількість опадів – 600 мм. Переважають дерново-підзолисті ґрунти. Тут знаходиться понад 20 озер, найбільше з яких – озеро Світязь.

А клімат, рельєф, ґрунти, рослинність

Б тільки рослинність і тваринний світ

В рельєф, води, ґрунти, рослинність, тваринний світ

Г тільки озера та ліси

2. Учні/учениці 8-А класу вирішили дослідити, чому в різних природних зонах України формуються різні типи ґрунтів. Вони зібрали дані про кліматичні умови та типи ґрунтів у трьох природних зонах. Проаналізуйте дані та вкажіть закономірний зв'язок між кліматичними умовами та типами ґрунтів, який виявили школярі.

Дані дослідження:

Природна зона	Температура липня	Кількість опадів	Основний тип ґрунтів
Мішані ліси	$+18^{\circ}\text{C}$	600 мм	Дерново-підзолисті
Лісостеп	$+20^{\circ}\text{C}$	550 мм	Чорноземи типові
Степ	$+23^{\circ}\text{C}$	400 мм	Чорноземи звичайні

А Чим більше опадів, тим родючіші ґрунти.

Б Чим тепліше і менше опадів, тим темніші та родючіші ґрунти.

В Температура не впливає на формування ґрунтів.

Г Тип ґрунтів залежить тільки від рослинності.

3. Восьмикласники Олег та Анна досліджували, які рослини ростуть на різних висотах у Карпатах. Вони склали список того, що можна побачити під час походу від підніжжя гори до її вершини.

Список спостережень:

- біля підніжжя (300 м) – дубові та грабові дерева;
- вище по схилу (800 м) – букові ліси;
- ще вище (1200 м) – смерекові ліси;
- на високих схилах (1600 м) – чагарники та луки;
- на вершині (2000 м) – низькі трави та квіти.

Проаналізуйте результати досліджень і визначте природне явище, яке спостерігали діти під час підйому в гори.

А зміну клімату

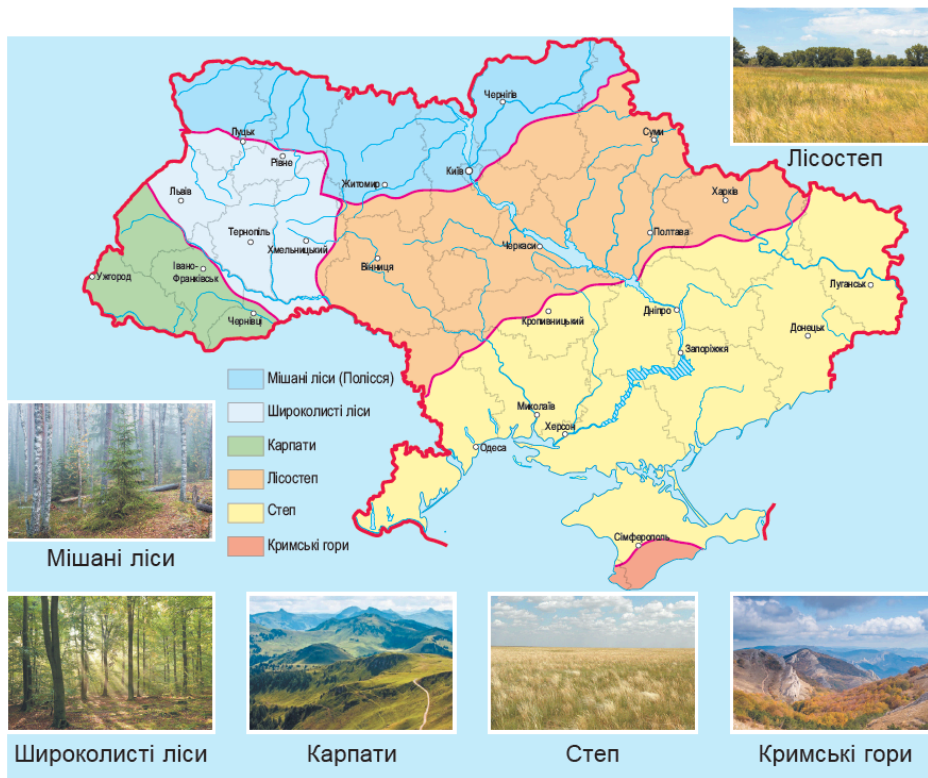
Б висотну поясність

В ерозію ґрунтів

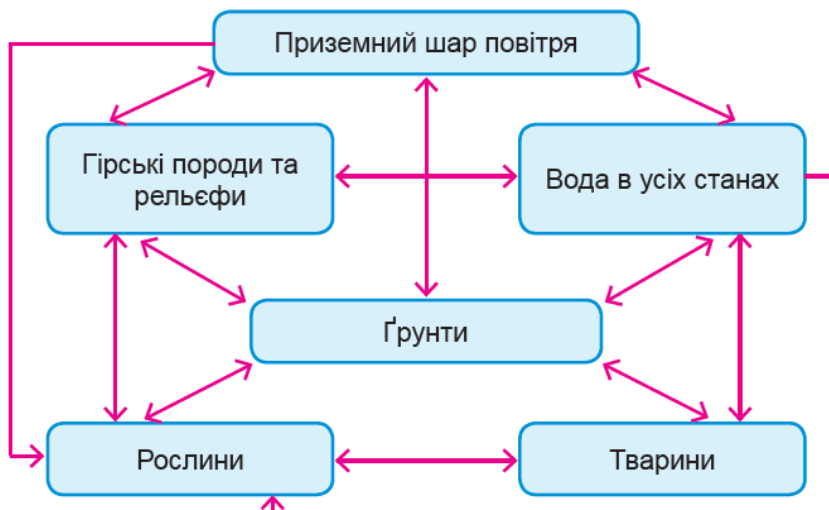
Г зміну пір року

Достатній рівень

4. Гурток юних географів досліджує природні комплекси України, використовуючи карту з довідника. Вони вивчають, як розміщені різні природні зони на території нашої країни. Проаналізуйте карту природних зон і схеми компонентів ПТК і допоможіть школярам зробити ДВА висновки.

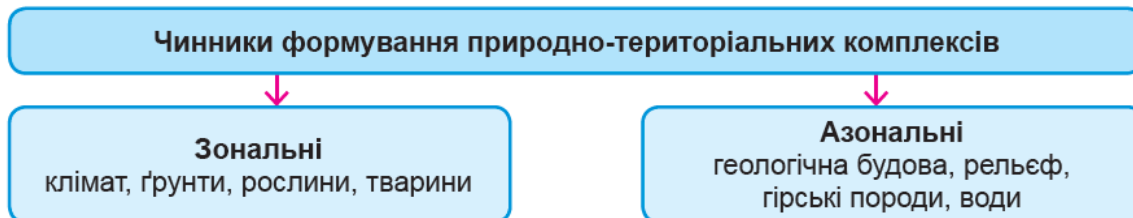
Карта «Природні зони України»

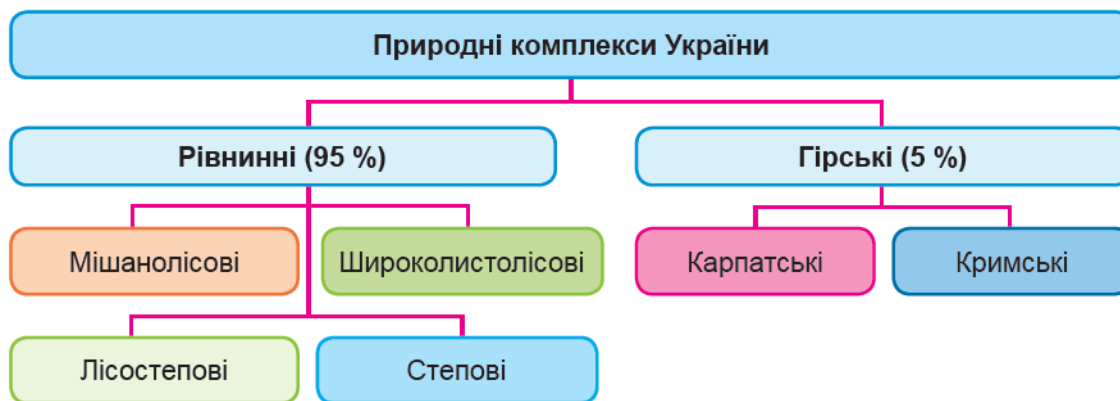
Компоненти природно-територіальних комплексів

- А Зона мішаних лісів займає північ України, а степ – південь країни.
 Б Лісостеп розташований між зоною широколистих лісів та Чорним морем.
 В Кримські гори та Карпати мають особливі гірські природні умови.
 Г Усі природні зони України мають однакову протяжність з заходу на схід.
 Д В Україні є тільки дві природні зони – ліс та степ.

5. Учні/учениці вивчають, як формуються природні комплекси та які компоненти між собою взаємопов'язані. Вони використовують схему взаємозв'язків з інтернет-джерел. Проаналізуйте схеми та допоможіть школярам визначити ДВА фактори, які впливають на формування природних комплексів.

Чинники формування природно-територіального комплексу

Класифікація природних комплексів ландшафтів України

- А Зональні чинники (клімат, ґрунти, рослини, тварини) формують природні зони.
 Б Азональні чинники (рельєф, гірські породи) впливають тільки на гірські території.
 В Рівнинні природні комплекси займають 95% території України.
 Г Природні комплекси формуються тільки під впливом зональних чинників.
 Д Гірські комплекси займають більшу частину території України.

Високий рівень

6. Учасники/учасниці екологічного гуртка провели дослідження змін у природних комплексах України за останні 20 років. Вони використовували дані метеостанцій, супутникові знімки та результати польових спостережень.

Результати досліджень:

Показники	Поліський заповідник (зона мішаних лісів)	Канівський заповідник (лісостепова зона)	Асканія-Нова (степова зона)
Температура січня	було -6°C стало -4°C	було -5°C стало -3°C	було -3°C стало -1°C
Температура липня	було $+18^{\circ}\text{C}$ стало $+20^{\circ}\text{C}$	було $+20^{\circ}\text{C}$ стало $+22^{\circ}\text{C}$	було $+23^{\circ}\text{C}$ стало $+25^{\circ}\text{C}$

Річна кількість опадів	було 650 мм стало 580 мм	було 550 мм стало 500 мм	було 350 мм стало 300 мм
Зміни площ	Площа боліт зменшилась на 15%	Площа лісів зменшилась на 8%	Площа природного степу зменшилась на 12%
Зміни в рослинності	Дуб почав рости там, де раніше росла лише сосна	З'явилися рослини, характерні для степу	З'явилися рослини, характерні для напівпустель

6.1. Проаналізуйте наведені дані та визначте головну причину змін у всіх природних комплексах.

А Збільшення кількості опадів і зниження температури.

Б Підвищення температури та зменшення кількості опадів.

В Зміна рельєфу та геологічної будови.

Г Зміна напрямку течії річок.

6.2. На основі результатів дослідження встановіть правильну послідовність змін компонентів природного комплексу при потеплінні клімату:

1) зміна видового складу рослинності;

2) зміна температурного режиму;

3) зміна кількості опадів;

4) зміна ґрунтово-рослинного покриву;

5) зміна тваринного світу.

А 2 → 3 → 1 → 4 → 5

Б 1 → 2 → 3 → 4 → 5

В 3 → 2 → 4 → 1 → 5

Г 2 → 1 → 3 → 5 → 4

6.3. Продовжте твердження: «Якщо тенденції, виявлені в дослідженні, збережуться, то через 20 років на території України найбільш ймовірно...».

А Степова зона зменшиться, а лісостепова збільшиться.

Б Зона мішаних лісів розшириться на південь.

В Степова зона розшириться на північ, а зона мішаних лісів зменшиться.

Г Усі природні зони залишаться без змін.

Критерії оцінювання

Рівні	Початковий і середній			Достатній		Високий			Усього балів
№ТЗ	1	2	3	4	5	6			
						6.1.	6.2.	6.3.	
Відповіді	В	Б	Б	А, В	А, В	Б	А	В	
Бали	1	1	1	2	2	1	2	2	12

Варіант 2

Початковий та середній рівні.

Завдання з вибором ОДНІЄЇ правильної відповіді.

1. Ваш клас планує екскурсію до Карпатського національного природного парку. Учитель попросив вас проаналізувати додаткову інформацію та дослідити, які

компоненти природного комплексу гірської місцевості ви зможете досліджувати під час екскурсії до Карпатського НПП.

Довідкова інформація: Карпатський НПП розташований у гірській місцевості, де середня температура липня становить $+17^{\circ}\text{C}$, січня -6°C . Річна кількість опадів – 1200 мм. Переважають бурі гірсько-лісові ґрунти. Тут знаходяться гірські річки, озеро Синевир та букові ліси.

А тільки гори та ліси

Б клімат, рельєф, ґрунти, рослинність

В рельєф, води, ґрунти, рослинність, тваринний світ

Г тільки рослинність та тваринний світ

2. Учні/учениці 8-Б класу вирішили дослідити, чому в різних природних зонах України формуються різні типи рослинності. Вони зібрали дані про кліматичні умови та рослинність у трьох природних зонах. Допоможіть школярам за даними досліджень виявити закономірний зв'язок між кліматичними умовами та рослинністю.

Дані дослідження:

Природна зона	Температура липня	Кількість опадів	Основна рослинність
Мішані ліси	$+18^{\circ}\text{C}$	600 мм	Сосново-дубові ліси
Лісостеп	$+20^{\circ}\text{C}$	550 мм	Дубові ліси + степи
Степ	$+23^{\circ}\text{C}$	400 мм	Ковила, типчак

А Рослинність не залежить від клімату.

Б Чим тепліше і сухіше, тим менше дерев і більше трав.

В Чим більше опадів, тим менше рослинності.

Г Температура впливає тільки на тваринний світ.

3. Восьмикласники Тарас та Марія досліджували, які рослини ростуть на різних висотах у Кримських горах. Вони склали список того, що можна побачити під час походу від підніжжя до вершини гори. Яке природне явище спостерігали діти під час підйому в гори?

Список спостережень:

- біля підніжжя (200 м) – дубові ліси та степові трави;
- вище по схилу (600 м) – букові ліси;
- ще вище (900 м) – сосново-букові ліси;
- на високих схилах (1200 м) – гірські луки;
- на вершині (1500 м) – низькі трави та кам'янисті ділянки.

А зміну пір року

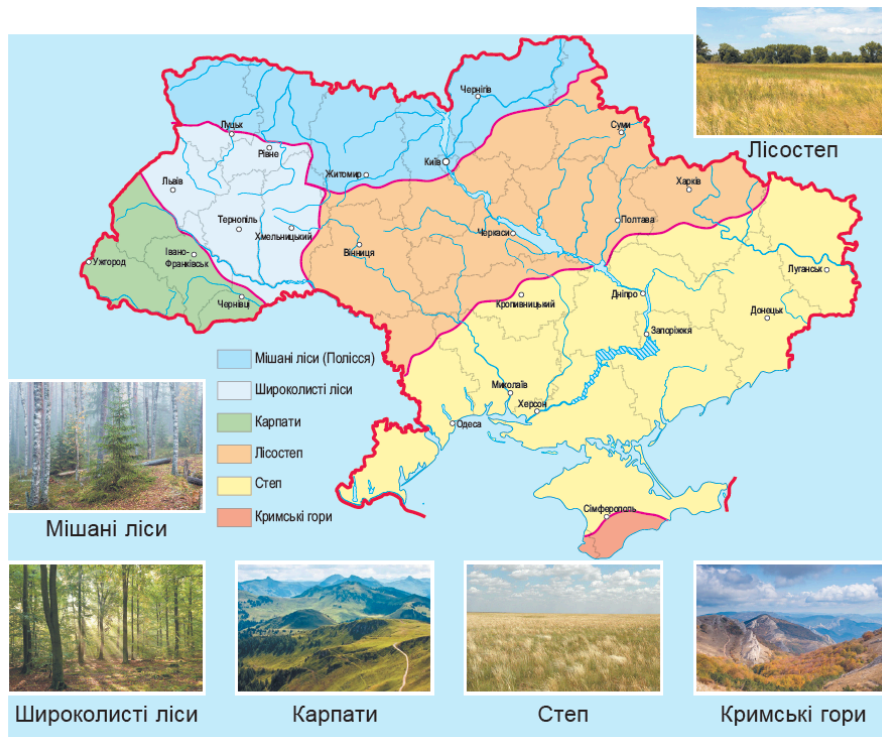
Б висотну поясність

В зміну погоди

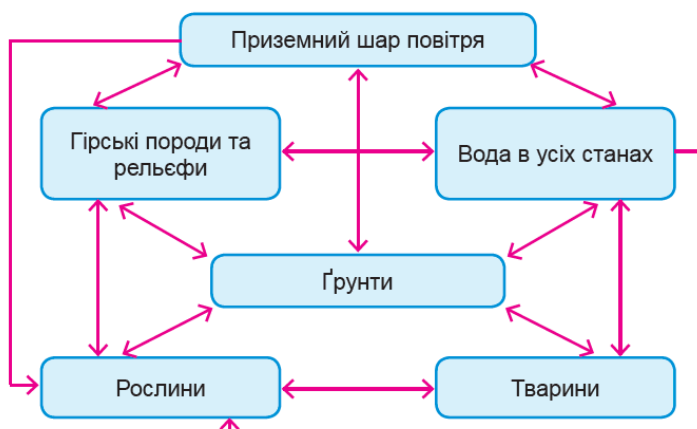
Г ерозію гірських порід

Достатній рівень

4. Учні/учениці гуртка «Красзнавці» вивчають розміщення природних зон на території України. Вони досліджують карту природних зон та схему будови природних комплексів. Проаналізуйте карту і схему та допоможіть зробити ДВА висновки про природні комплекси України.

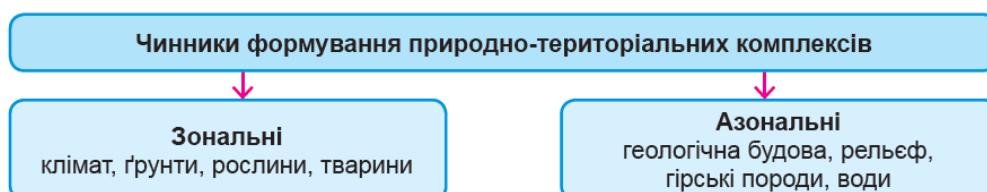
Карта «Природні зони України»

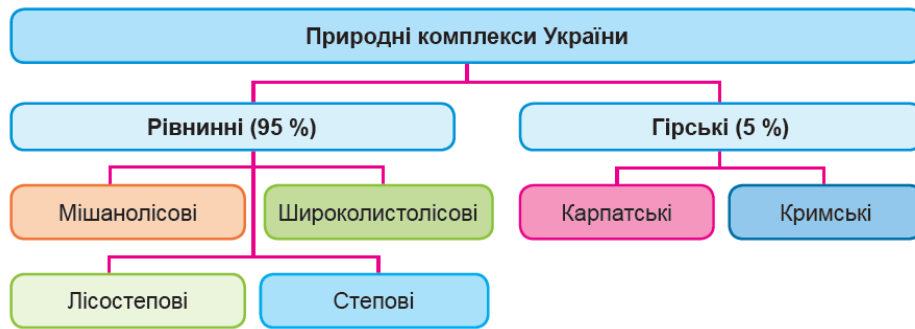
Компоненти природно-територіальних комплексів

- А Широколисті ліси займають західну частину України.
- Б Степова зона розташована на півдні країни, біля морів.
- В Лісостеп знаходиться між зоною мішаних лісів та степом.
- Г Зона мішаних лісів займає південну частину України.
- Д Карпати та Кримські гори не мають природних зон.

5. Учні/учениці досліджують, які чинники впливають на утворення різних природних комплексів в Україні. Вони вивчають схеми формування природних комплексів. Дослідіть схеми та допоможіть школярам зробити ДВА висновки про формування природних комплексів.

Чинники формування природно-територіального комплексу

Класифікація природних комплексів ландшафтів України

А Азональні чинники (геологічна будова, рельєф) впливають на формування природних комплексів.

Б Гірські природні комплекси займають 5% території України.

В Тільки зональні чинники формують всі природні комплекси України.

Г Рівнинні комплекси займають менше території, ніж гірські.

Д Клімат не впливає на формування природних зон.

Високий рівень

6. Учні/учениці географічного клубу вивчали зміни у природних комплексах України протягом останніх двох десятиліть. Вони аналізували матеріали гідрометеостанцій, космічні знімки та дані польових експедицій.

Результати досліджень:

Показники	Шацький національний парк (зона мішаних лісів)	Подільські Товтри (лісостепова зона)	Український степовий заповідник (степова зона)
Температура січня	було -5°C стало -3°C	було -4°C стало -2°C	було -2°C стало 0°C
Температура липня	було $+19^{\circ}\text{C}$ стало $+21^{\circ}\text{C}$	було $+21^{\circ}\text{C}$ стало $+23^{\circ}\text{C}$	було $+24^{\circ}\text{C}$ стало $+26^{\circ}\text{C}$
Річна кількість опадів	було 600 мм стало 540 мм	було 500 мм стало 450 мм	було 400 мм стало 340 мм
Зміни площ	Площа озер зменшилась на 10%	Площа дубових лісів зменшилась на 12%	Площа ковилових степів зменшилась на 18%
Зміни в рослинності	Береза почала витісняти ялину на підвищених ділянках	З'явилися види трав, характерні для степової зони	Поширилися рослини, типові для сухих степів

6.1. Проаналізуйте наведені результати та виберіть головний висновок про зміни в усіх досліджених природних комплексах.

А Зниження температури та збільшення вологості.

Б Підвищення температури та зменшення вологості.

В Стабільність кліматичних умов і рослинного покриву.

Г Збільшення площі лісових масивів.

6.2. На основі отриманих даних визначте правильну послідовність реакції природного комплексу на зміну кліматичних умов.

1) Зміна складу тваринного світу.

2) Підвищення температури повітря.

3) Зменшення кількості опадів.

- 4) Зміна видового складу рослин.
 5) Трансформація природних ландшафтів.

А $2 \rightarrow 3 \rightarrow 4 \rightarrow 1 \rightarrow 5$
 Б $4 \rightarrow 2 \rightarrow 1 \rightarrow 3 \rightarrow 5$
 В $3 \rightarrow 4 \rightarrow 2 \rightarrow 1 \rightarrow 5$
 Г $1 \rightarrow 2 \rightarrow 3 \rightarrow 4 \rightarrow 5$

6.3. Продовжте твердження: «Якщо виявлені тенденції продовжуватимуться, то через 25 років на території України найбільш вірогідно...».

- А ...зона мішаних лісів пошириться на південь.
 Б ...лісостепова зона повністю зникне.
 В ...степові умови поширяться північніше, а площа лісів зменшиться.
 Г ...утвориться нова природна зона між степом і лісостепом.

Критерії оцінювання

Критерії оцінювання									
Рівні	Початковий і середній			Достатній		Високий			Усього балів
№ТЗ	1	2	3	4	5	6			
						6.1.	6.2.	6.3.	
Відповіді	В	Б	Б	Б, В	А, Б	Б	А	В	
Бали	1	1	1	2	2	1	2	2	12

Використані джерела

1. PISA: природничо-наукова грамотність / уклад. Т. С. Вакуленко, С. В. Ломакович, В. М. Терещенко, С. А. Новікова; перекл. К. Є. Шумова. Київ : УЦОЯО, 2018. 119 с.
2. Вовк В. Ф. Географія. 8 клас. Компетентісно орієнтовані завдання / В. Ф. Вовк. Харків : «Ранок», 2019. 48 с.
3. Гільберг Т. Г. Географія : підруч. для 8-го кл. закл. заг. серед. освіти / Тетяна Гільберг, Андрій Довгань, Валерій Совенко. Київ : Генеза, 2025. 258 с.
4. Запотоцький С. П. Географія : підручник для 8 класу закладів загальної середньої освіти / Запотоцький С. П., Зінкевич М. В., Совенко В. В., Гілецький Й. Р., Мозіль О. В.; наук. ред. К. В. Мезенцев, І. С. Круглов. Тернопіль : Астон, 2025. 272 с.
5. Стенб'юрі С. 501 факт, який треба знати з географії / пер. К. Крапка. Львів : Видавництво Старого Лева, 2020. 256 с.